

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ З ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВОМ

INTERACTION OF LAW ENFORCEMENT BODIES TO COMBAT COUNTERFEITING

Мировська А.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ*

Процюк Д.В.,

*студент факультету економіки підприємств
Інституту економіки та менеджменту
Національного авіаційного університету*

У статті розглянуто актуальні питання взаємодії працівників правоохоронних органів у межах розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення злочинів, пов'язаних із фальшивомонетництвом. Проаналізовано питання подолання кризових явищ у розвитку економіки України. Також запропоновано ґрунтовні висновки щодо тематики, яка розглядається.

Ключові слова: фальшивомонетництво, взаємодія, розслідування, економіка, злочини.

В статье рассмотрены актуальные вопросы взаимодействия сотрудников правоохранительных органов в рамках расследования уголовных производств по фактам совершения преступлений, связанных с фальшивомонетничеством. Проанализирован вопрос преодоления кризисных явлений в развитии экономики Украины. Также предложены основательные выводы относительно рассматриваемой тематики.

Ключевые слова: фальшивомонетничество, взаимодействие, расследование, экономика, преступления.

The article deals with topical issues of cooperation between law enforcement authorities in the investigation of the criminal proceedings on the facts of the commission of offenses related to counterfeiting. It analyzes issues of overcoming crisis phenomena in the economy of Ukraine. It is also proposed to solid conclusions about the subjects under consideration.

Key words: counterfeiting, interaction, investigation, economy, crime.

Актуальність теми. Реалізація положень Конституції України щодо побудови незалежної, демократичної, соціальної, правової держави на сучасному етапі потребує вирішення великої кількості різних завдань, головним із яких є насамперед подолання кризових явищ у розвитку економіки України. З одного боку, такі явища зумовлюють у різних сферах суспільних відносин поширення та зростання різних видів злочинів, у тому числі пов'язаних із фальшивомонетництвом, а з іншого – обумовлюють необхідність удосконалення форм і методів боротьби з ними. Особливе занепокоєння викликає пристосованість злочинності до нових умов, набуття нею активного, агресивного та все більш організованого характеру.

Державна політики сьогодні спрямована передусім на зміцнення законності та правопорядку, поліпшення якісного рівня боротьби зі злочинністю. Особливе значення у вирішенні цих завдань має підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, зокрема тих, що здійснюють досудове розслідування. В оптимізації цього процесу важливу роль відіграє повноцінне застосування сучасних досягнень науки й техніки. Вирішальним завданням боротьби зі злочинністю є вдосконалення способів і методів правоохоронної діяльності, забезпечення їх відповідності потребам практики за допомогою застосування сучасних спеціальних знань і навичок.

Стан дослідження. Безпосередньо вивченням актуальних проблем, які виникають під час розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення злочинів, пов'язаних із фальшивомонетництвом, займалися такі вчені-криміналісти: В.М. Антонов, Т.П. Бірюкова, О.В. Воробей, О.М. Калужна, Н.І. Клименко, В.С. Мацишин, С.Ю. Петряев, А.М. Тимчишин. Проте, незважаючи на створену міцну теоретичну й методологічну основу, окремі аспекти теоретичних і прикладних питань цієї тематики нині залишилися без розгляду або є дискусійними.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом спостерігається загальна тенденція до відокремлення й автономізації регіонів, що у свою чергу негативно впливає на подолання державними органами в межах своєї компетенції такого суспільно-небезпечного явища, як фальшивомонетництво.

В органах внутрішніх справ розкриття злочинів залежить насамперед від спільних зусиль підрозділів трьох служб: слідства, оперативно-розшукової та криміналістичної. Особливо важливим є забезпечення належної, заснованої на суворому дотриманні закону взаємодії під час розслідування злочинів у сфері економіки [4; 19].

Проблеми взаємодії під час розслідування злочинів активно досліджувалися багатьма видатними вченими-процесуалістами та криміналістами, які розглядали різні аспекти взаємодії органів досудово-

го слідства з оперативними підрозділами переважно в межах методик розслідування конкретних видів злочинів або під час дослідження проблем розкриття злочинів і розшуку злочинців, що переховуються, а також створення й функціонування слідчо-оперативних груп.

З урахуванням особливого значення проблеми взаємодії як важливого чинника підвищення ефективності боротьби із злочинністю є необхідність розроблення положень щодо організації взаємодії підрозділів і служб органів внутрішніх справ під час розслідування й розкриття злочинів, формулювання завдань, нормативно-правової основи та принципів взаємодії.

Необхідно відзначити, що суть взаємодії полягає в організації налагодженої системи збору й обміну необхідною інформацією на всіх етапах розкриття й розслідування злочинів, пов'язаних із підробленням і збутом грошових знаків, оскільки успішність боротьби з фальшивомонетництвом передбачає комплексну участь органів внутрішніх справ.

Взаємодія здійснюється на внутрішньовідомчому й міжвідомчому, внутрішньодержавному й міждержавному рівнях залежно від завдань, які повинні бути вирішені на основі об'єднання різних сил, засобів, можливостей, масштабів і локалізації планованої діяльності, часу, який відведено на вирішення завдань, а також низки інших обставин, які можуть виникнути в процесі розслідування кримінальних проваджень [7, с. 47].

Найбільш ефективною формою процесуальної взаємодії слідчого з іншими учасниками є слідчо-оперативна група, діяльність якої характеризується насамперед проведенням процесуальних заходів, підпорядкованих єдиній цілі й узгоджених між собою шляхом розробки єдиного плану. Кожен з учасників слідчо-оперативної групи, діючи в межах своєї компетенції, зберігає функціональну самостійність. Робота в складі слідчо-оперативної групи дає слідчому можливість негайно використовувати інформацію, отриману оперативним шляхом, а оперативним співробітникам – інформацію, отриману в ході проведення слідчих (розшукових) дій.

Досліджуючи кримінальні провадження за фактами вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним виготовленням і збутом грошових знаків, треба зазначити, що слідчо-оперативні групи, створенні в межах розслідування злочинів зазначеного виду, не є винятком і за часом функціонування поділяються на постійні й тимчасові. Аналіз слідчої практики дає підстави вважати, що за результативністю діяльності більш ефективні показники мають все ж постійно діючі групи.

Проте при цьому необхідно звернути увагу на те, що ефективність проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування фальшивомонетництва залежить не лише від часу функціонування слідчо-оперативної групи, а й від її кількісно-якісного складу.

У більшості випадків до складу слідчо-оперативної групи з розслідування злочинів у сфері виготовлення та збуту підроблених грошових знаків і

цінних паперів входять слідчі, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних проваджень економічного спрямування; співробітники оперативних підрозділів (Департаменту протидії злочинності у сфері економіки, Департаменту карного розшуку); фахівці-криміналісти (працівники експертно-криміналістичних центрів); інші галузеві фахівці, у використанні спеціальних знань яких може виникнути необхідність у процесі розслідування.

Питома вага в досягненні позитивного результату під час розслідування злочинів, передбачених ст. 199 Кримінального кодексу України, належить експертам-криміналістам, які на досудовому слідстві взаємодіють із слідчими як спеціалісти. Підвищенню результативності використання спеціальних знань у процесі розслідування розглядуваної категорії злочинів сприяє правильно організована взаємодія слідчого з особами, що володіють такими знаннями. Така взаємодія має ґрунтуватися на певних принципах: 1) дотриманні вимог закону; 2) виявленні ініціативи всіма учасниками; 3) тривалості взаємодії (від початку розслідування до завершення провадження); 4) плануванні; 5) знанні всіма учасниками взаємодії можливостей кожної зі сторін [1, с. 15]; 6) єдності виконуваних завдань; 7) узгодженості дій; 8) спеціалізації функцій та ін. [2, с. 74]. Форми взаємодії слідчого зі спеціалістами (експертами) під час розслідування злочину класифікують залежно від обов'язковості процесуального закріплення результатів такої діяльності: взаємодія, результати якої підлягають обов'язковій фіксації в процесуальному документі – висновку експерта, протоколі допиту експерта; взаємодія, факт якої підлягає обов'язковій фіксації в процесуальному документі – протоколі слідчої (розшукової) дії, а результати фіксуються в більшості випадків на розсуд слідчого; взаємодія, що не підлягає процесуальній фіксації (наприклад усні консультації спеціаліста). На жаль, як свідчить практика, така взаємодія здійснюється формально, що призводить у свою чергу до зниження ефективності розслідування.

Серед основних причин, що негативно впливають на якісь взаємодії, можна назвати такі: 1) недостатній рівень законодавчої регламентації взаємодії на стадії досудового розслідування; 2) відсутність чітких відомчих інструкцій і відповідних нормативних актів, що регулюють усі аспекти слідчої діяльності щодо залучення до процесу розслідування спеціалістів; 3) недостатня поінформованість слідчого про сучасні професійні можливості й технічне оснащення експертно-криміналістичних підрозділів тощо.

Проаналізувавши якісні й кількісні характеристики злочинності, що займається виготовленням і збутом підроблених грошових знаків і цінних паперів, а також її розвиток, можна дійти висновку, що ефективна протидія такому негативному явищу можлива за наявності чіткої взаємодії не лише між окремими державними підрозділами, до повноважень яких віднесено боротьбу зі злочинністю, а за умови взаємодії окремих структур на міждержавних рівнях. Члени злочинних організацій, що займають-

ся фальшивомонетництвом, виготовляючи вільно-конвертовану валюту на території конкретного міста, області, регіону, тісно взаємодіють між собою, збуваючи підроблені грошові знаки за межі «окремого населеного пункту», держави, тим самим розширюючи межі своєї злочинної діяльності. Таким чином, злочинна діяльність із виготовлення та збуту фальшивих грошей набула останнім часом характеру транснаціонального бізнесу. Об'єктивними причинами активізації цього виду злочинної діяльності є такі: економічне співробітництво держав і взаємні платежі, що здійснюються між ними; інтенсивний розвиток міжнародного туризму; розвиток спеціалізації міжнародних злочинних організацій різних країн на окремих стадіях цього злочинного бізнесу (виготовленні, накопиченні, реалізації).

С.Ю. Петряев справедливо зазначає: «Фальшивомонетництво є злочином, який має не регіональний, а державний і міжнародний характер. Боротьба із цим явищем повинна мати централізований характер: необхідна централізація для забезпечення координації на державному й міжнародному рівнях» [8, с. 70].

Фальшивомонетництво як злочин вийшов за межі традиційних внутрішньодержавних проблем і набуває дедалі більшого міжнародного значення. Виготовлення фальшивих грошей стало важливою галуззю бізнесу міжнародної організованої злочинності, засобом підриву однією державою економіки іншої й одним із методів діяльності екстремістських груп.

Міжнародне право визнає особливу небезпеку фальшивомонетництва для суспільства та кваліфікує його як злочин міжнародного характеру, що посягає на нормальні відносини між державами. Міжнародна конвенція з боротьби з підробкою грошових знаків 1929 р. віднесла підробку грошових знаків до загальнокримінальних злочинів, із якими повинні вести боротьбу всі держави. Унаслідок сучасного розвитку грошово-платіжних відносин і міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю низка положень конвенції вважаються застарілими. Розробка та прийняття міжнародно-правової угоди, яка дозволить державам здійснювати співробітництво в

боротьбі з фальшивомонетництвом у різних напрямках, вважається одним із першочергових завдань для створення ефективної системи протидії злочину.

Особливу роль під час взаємодії в межах розслідування кримінальних проваджень за фактами фальшивомонетництва виконує Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) та Регіональна поліцейська служба Європейського Союзу (Європол), на які покладені в тому числі обов'язки, пов'язані з вирішенням і реалізацією завдань із запобігання та боротьби з підробкою та збутом грошових знаків.

На підставі аналізу міжнародного досвіду з боротьби з фальшивомонетництвом Інтерпол розробляє відповідні рекомендації стосовно вдосконалення засобів захисту національних грошових знаків, узагальнює досвід роботи правоохоронних органів різних держав із розкриття фактів підробки грошових знаків та інших платіжних засобів, виявлення друкарень і майстерень, де вони виготовляються, встановлення осіб, причетних до виготовлення та збуту підроблених грошових знаків, а також іншої криміналістично значущої інформації.

Враховуючи викладене, доходимо висновку, що такий вид злочинної діяльності, як фальшивомонетництво, має міжнародний характер. Ефективна боротьба з ним може бути успішною не лише за умови взаємодії правоохоронних органів у межах однієї держави, а за умови протидії на засадах взаємодії між правоохоронними структурами різних країн.

Проблема підробки грошей виникла майже одночасно з розвитком товарно-грошових відносин. Із давніх часів фальшивомонетники завдавали значної шкоди економіці держави, підриваючи її імідж та економічну безпеку. В умовах інтеграційних перетворень у світі й бурхливого розвитку міждержавних економічних відносин проблема підробки грошей стає більш актуальною.

Висновки. Таким чином, вивчення фактів вчинення фальшивомонетництва, а також передового досвіду з розкриття й розслідування злочинів зазначеної категорії слугувало б інформаційною основою для теоретичного й методологічного забезпечення слідчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів : [навч.-метод. посіб.] / О.В. Воробей, І.М. Мельников, О.Г. Волошин. – К. : ЦУЛ, 2008. – 304 с.
2. Зинин А.М. Участие специалиста в процессуальных действиях / А.М. Зинин. – М. : Проспект, 2011. – 160 с.
3. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : [монографія] / В.В. Коваленко. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. – 208 с.
4. Кожевников И.Н. Расследование преступлений в сфере экономики: руководство для следователей / И.Н. Кожевников. – М., 1999. – 321 с.
5. Криміналістика (криміналістична техніка) : [курс лекцій] / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семанков. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.
6. Лук'янчиков Є.Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань / Є.Д. Лук'янчиков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2009-3/09-3-9.pdf>.
7. Образцов В.А. Выявление и изобличение преступника / В.А. Образцов. – М., 1997. – 471 с.
8. Петряев С.Ю. Некоторые возможности борьбы с подделкой и сбытом денежных знаков / С.Ю. Петряев // Экспертная практика. – 1995. – № 38. – С. 59.